

David Jakovljević

student Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Neimovinska šteta prouzročena informacijom objavljenom u medijima

UDK: 347.426.4:342.727>(497.5)
347.513:342.727>(497.5)

Sažetak

Odgovornost za štetu jedan je od temeljnih instituta građanskog prava, a odgovornost za štetu prouzročenu informacijom objavljenom u medijima jedan je od najsuvremenijih oblika tog instituta. Širenje medijskih sloboda ne prati i dovoljna razina odgovornosti za javno objavljenu riječ pa dolazi do pojave da njome bude povrijeđeno pravo osobnosti pravnih subjekata. Samoregulacija medijskog struke trenutačno nije dostatna u podizanju profesionalnih standarda i zaštiti oštećenih pa su primorani zaštitu potražiti u okviru hrvatskoga pravosuđa. No, hrvatsko pravosuđe još uvijek ne odgovara primjereno na izazove i potrebe koje nameće brzi razvoj medija. U prilog tome govore mnogobrojni nerazriješeni slučajevi, sporost procesa te nedorečena zakonska rješenja. Ovaj rad uz uvodne napomene i pojmovnu raščlambu sadrži obradu mjerodavnog prava (unutarnjeg i međunarodnog), analize pojedinih pretpostavaka odgovornosti za štetu i oblika popravljavanja štete te prikaz položaja pravnih osoba, kaznenopravni prikaz i primjer iz sudske prakse.

Ključne riječi: odgovornost za štetu, neimovinska šteta, medijsko pravo, pravo osobnosti, novinarstvo

1. Uvod

Izraz „mediji“ dolazi od glagola „mediate“, što znači posredovati. Medijsko pravo sastavni je dio prava osobnosti te predstavlja njegov najsuvremeniji oblik. Ono je jedno „mješovito“, „hibridno“ pravo, „eine Querschnittmaterie“, kako ga nazivaju njemački pravni teoretičari. Iako medijsko pravo kategorijalno spada u građansko pravo (kao granu privatnog prava), ne smije se izostaviti njegova određena veza s pravilima moralnog poretka i javnog (ustavnog, kaznenog) prava. U javnom pravu mediji su objekt zaštite, a u privatnom pravu su sredstvo napada na osobnost čovjeka. Medijsko pravo ima nemoguću misiju: favorizirati slobodu javnih medija, s jedne, i poštivati osobnost ljudi s druge strane. Vrlo često je to složena dijalektička antinomija koju nije lako razriješiti. Mediji su samostalna trgovačka društva privatnog prava. Sva dobit koju stječu njihova je, ali njihovi su i svi rizici. Strah od potencijalne gospodarske propasti aktivira ih na bitno povećani gospodarski angažman, ali – vrlo često – i na nedopustivo zadiranje u osobnost ljudi.¹

¹ RADOLOVIĆ, A., „Odnos prava osobnosti i medijskog prava“, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2007., str. 1. – 5.

Svaka vrsta zanimanja koja služi kao izvor egzistencije, nužno povlači za sobom i obvezu da se ta djelatnost odgovorno obavlja. Što konkretno obuhvaća obvezu obavljanja djelatnosti na odgovoran način, prvenstveno moramo promatrati kroz esenciju te djelatnosti i njezinu ulogu u tzv. društvenoj podjeli rada, zatim nužno kroz pravila struke te naposljetku i kroz predviđeni sustav zaštite korisnika kojima je usluga namijenjena. Takva se zaštita predviđa i pruža u okviru pravnog sistema. Korisnici informacija koje su objavljene u medijima su publika, čije se vrijednosti štite u prevladavajućem broju slučajeva preventivnim mjerama.²

U hrvatskim medijima posljednjih godina sve su prisutniji: tabloidizacija, senzacionalizam, gubitak vjerodostojnosti, pad profesionalnosti te narušavanje etičkih normi i standarda. Širenje medijskih sloboda ne prati i dovoljna razina odgovornosti za javno objavljenu riječ pa dolazi i do pojave svojevrsnog medijskog nasilja, čije su žrtve pojedinci i pravni subjekti. Moć masovnih medija u suvremenom društvu je neupitna. Još ih je Napoleon nazvao sedmom silom tadašnjega svijeta, a već desetljećima ih smatramo četvrtom vlasti, aludirajući na trodiobu vlasti u demokratskim društvima.³

Izreka „tko ima medije ima i vlast“ čini se posve neupitnom, samorazumljivom. A stajalište prema kojem „što nije u medijima nije se ni dogodilo“, medijskoj moći pridaje ontološko značenje.⁴ U demokratskim sustavima mediji su iznimno važni organi civilnog društva te ih se s pravom može nazvati čuvarima demokracije.⁵ U svom djelovanju, mediji trebaju poštovati profesionalne standarde izvještavanja, a oni se mogu definirati kroz sljedeće kategorije: istinitost, poštenje, točnost, uravnoteženost i nepristranost. Istina je temelj novinarstva.⁶

Mediji, ukoliko ih se zlorabi, mogu postati opasno oruđe protiv čovjeka i njegova dostojanstva, odnosno protiv njegove privatnosti, časti i ugleda, a pravni poredak mora imati kapaciteta da zaštiti njega, odnosno njegovo pravo osobnosti. U ovom radu bit će prikazani mehanizam zaštite prava osobnosti pravnih subjekata kroz institut neimovinske štete ukoliko je ona prouzročena informacijom objavljenom u medijima, oblici popravljavanja takve štete, pregled relevantne sudske prakse, a sve to koristeći se mjerodavnim pravnim izvorima. Također ćemo napraviti osvrt na kaznenopravno uređenje, položaj pravnih osoba te pravni odnos između nakladnika i novinara.

2. Pojmovna raščlamba

Mediji su: novine i drugi tisak, radijski i televizijski programi, programi novinskih agencija, elektroničke publikacije, teletekst i ostali oblici dnevnog ili periodičnog objavljivanja urednički oblikovanih programskih sadržaja prijenosom zapisa, glasa, zvuka ili slike. Mediji nisu knjige, udžbenici, bilteni, katalozi ili drugi nositelji objavljivanja informacija koji su namijenjeni isključivo obrazovnom, znanstvenom i kulturnom procesu, oglašavanju, poslovnoj komunikaciji, radu trgovačkih društava, zavoda i ustanova, udruga, političkih stranaka, vjerskih i ostalih organizacija, školska glasila, »Narodne novine« Republike Hrvatske, službena glasila jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i ostala službena priopćenja, plakati, letci, prospekti i transparenti, te video stranice bez žive slike i druge besplatne obavijesti.

² OPATIĆ, N., „Građansko-pravna odgovornost novinara za počinjenu štetu zbog objavljene informacije u mediju“, Zagreb, 2009., str. 2.

³ SKOKO, B.; BAJŠ, D., „Objavljivanje neistina i manipuliranje činjenicama u hrvatskim medijima i mogućnost zaštite privatnosti, časti i ugleda“, Politička misao, vol. 55., br. 1, 2007., str. 93. – 94.

⁴ JANTOL, T., Politička javnost, Zagreb, 2004., str. 124.

⁵ ALABURIĆ, V., „Sloboda misli, mišljenja, izražavanja i informiranja“, Hrvatska pravna revija, vol. 3., br. 6, Zagreb, 2003., str. 11. – 12.

⁶ MALKOVIĆ, S., Osnove novinarstva, Zagreb, 2005., str. 19.

Nakladnik medija (u daljnjem tekstu: nakladnik) je svaka fizička ili pravna osoba koja putem medija objavljuje programske sadržaje i sudjeluje u javnom informiranju, bez obzira na tehnička sredstva preko kojih se njegovi urednički oblikovani programski sadržaji objavljuju, prenose ili su dostupni javnosti.

Novinar je fizička osoba koja se bavi prikupljanjem, obradom, oblikovanjem ili razvrstavanjem informacija za objavu putem medija, te je zaposlena kod nakladnika na temelju ugovora o radu ili obavlja novinarsku djelatnost kao samostalno zanimanje, u skladu sa zakonom.

Glavni urednik je novinar ovlašten za uređivanje medija kojeg imenuje nakladnik na način propisan zakonom. U elektroničkim medijima glavnim urednikom se smatra direktor programa ukoliko glavni urednik nije imenovan. Odgovoran je za sve objavljene informacije. Glavnim urednikom ne može biti imenovan osoba koja uživa imunitet od kaznene odgovornosti.

Tisak su novine i druga povremena izdanja koja izlaze u razmacima od najviše šest mjeseci, a u nakladi većoj od 500 primjeraka. Tiskano djelo koje izlazi povremeno u nakladi manjoj od 500 primjeraka smatrat će se tiskom ako je namijenjeno raspačavanju.

Informacija je podatak, tekst, fotografija, crtež, karikatura, film, usmeno izvješće, vriednosni sud ili drugi prilog objavljen u mediju.

Javna informacija je svaka informacija u posjedu tijela izvršne, zakonodavne i sudbene vlasti te tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, kao i drugih pravnih i fizičkih osoba koje obavljaju javnu službu ili dužnost, a koja se odnosi na njihov rad i djelovanje.

Intervju je razgovor i izjava u pisanome ili usmenom obliku, namijenjen objavljivanju u mediju.

Autorizacija je potvrda autentičnosti izjave ili razgovora namijenjenog objavljivanju dana u pisanom ili usmenom obliku ako postoji tonski zapis o usmenoj autorizaciji.

Privatnost razumijeva osobni i obiteljski život, a prije svega, pravo na život po vlastitom izboru i opredjeljenju.⁷

Dostojanstvo je osobno pravo čovjeka, kao pojedinca i kao člana društvene zajednice. U normativnom smislu ono je sadržano u pravu svakoga čovjeka da, sukladno načelu *quisquis praesumitur bonus*, očekuje i zahtijeva od svakoga drugog da poštuje njegovu osobnost, da ga ne omalovažava ili na drugi način povrijeđuje njegovo osjećanje vlastite vrijednosti, da ne umanjuje njegov ugled u društvu i slično.⁸

Pod čašću se razumijeva osobno osjećanje vlastite vrijednosti (čast u užem smislu), a pod ugledom poštovanje i uvažavanje od drugih u društvu.⁹

3. Mjerodavno pravo

3.1. Ustav Republike Hrvatske

Ustav Republike Hrvatske¹⁰, u dijelu u kojem jamči zaštitu osobnih i političkih prava, svakom jamči štovanje i pravnu zaštitu njegova osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti (čl. 35.).

⁷ Zakon o medijima: NN 59/04, 84/11, 81/13, čl. 2.

⁸ *Op. cit.* (bilj. 2), str. 8.

⁹ *Ibid.*, str. 8.

¹⁰ Ustav Republike Hrvatske: NN 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14

Nadalje, u čl. 38 jamči slobodu mišljenja i izražavanja misli. Sloboda izražavanja misli obuhvaća osobito slobodu tiska i drugih sredstava priopćavanja (medija), slobodu govora i javnog nastupa i slobodno osnivanje svih ustanova javnog priopćavanja. Istodobno zabranjuje cenzuru, a novinari imaju ustavno pravo na slobodu izvještavanja i pristupa informaciji. Također se jamči pravo na ispravak svakomu komu je javnom viješću povrijeđeno Ustavom i zakonom utvrđeno pravo.

Ali, sloboda mišljenja i izražavanja misli ograničena je čl. 39. koji zabranjuje i proglašava kažnjivim svako pozivanje ili poticanje na rat ili uporabu nasilja, na nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju ili bilo koji oblik nesnošljivosti.

Međutim, u čl. 16. Ustava RH, kao legitimne razloge za moguće zakonsko ograničavanje prava i sloboda navedeni su zaštita sloboda i prava drugih ljudi, pravnog poretka te javnog morala i zdravlja. Hrvatski Ustav dopušta državi (odnosno zakonodavcu) uži obujam ovlasti ograničavanja slobode izražavanja nego što to dopušta Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.

3.2. Međunarodno pravo

Prema UN-ovoj Konvenciji o pravima djeteta¹¹, niti jedno dijete ne smije biti podvrgnuto samovoljnom ili nezakonitom miješanju u njegov privatni život, obitelj, dom ili dopisivanje, niti nezakonitim napadima na njegovu čast i ugled te ima pravo na zaštitu protiv takvog miješanja ili napada.

Pravo na širenje i primanje različitih ideja i informacija zajamčeno je u više međunarodnih dokumenata o ljudskim pravima, npr. čl. 19. Opće deklaracije o ljudskim pravima te čl. 19. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima.

Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda¹² (u daljnjem tekstu: Konvencija) vođena je istinskim duhom političkog ideala i tradicije poštovanja slobode i vladavine prava kao zajedničke baštine europskog civilizacijskog i kulturnog kruga. Članak 10. st. 1. Konvencije svakome jamči pravo na slobodu izražavanja. To pravo obuhvaća slobodu mišljenja, slobodu primanja i širenja informacija i ideja bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice. Stavak 2. propisuje da ostvarivanje tih sloboda obuhvaća dužnosti i odgovornosti pa stoga može biti podvrgnuto formalnostima, uvjetima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom, i u demokratskom društvu neophodnima radi zaštite prava i ugleda drugih osoba, očuvanja autoriteta i nepristranosti suda, nacionalne sigurnosti, javnog zdravlja, javne sigurnosti, javnog poretka, sprječavanja nereda ili kriminala te sprječavanja otkrivanja obavijesti dobivenih u povjerenju¹³. Razvidno je da čl. 10. Konvencije izričito ne spominje ni slobodu tiska ni novinarske slobode, no iz judikature Europskog suda za ljudska prava nedvojbeno proizlazi da konvencijski izraz slobode izražavanja zahvaća slobodu tiska, odnosno slobodu medija, kao jednu od svojih najvažnijih sastavnica. Europski sud za ljudska prava tumači konvencijski pojam slobode izražavanja na način da se njime obuhvaćaju raznovrsni oblici i načini širenja i primanja informacija i ideja bilo kojim sredstvima i bez obzira na granice. Međutim, mora se također istaknuti kako Konvencija deklarira pravo svih na poštivanje privatnog i obiteljskog života, doma i prepiske. Tom konvencijskom odredbom pruža se zaštita građanima od nepotrebnog zadiranja države u njihovu privatnost, osim u slučajevima pretežnijeg javnog interesa. Dakle, pruža se zaštita građanima od neželjenog publiciteta.¹⁴

¹¹ Konvencija o pravima djeteta: Službeni list SFRJ 15/90

¹² Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda: MU 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10

¹³ Ista ograničenja propisuje i Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima.

¹⁴ OPATIĆ, *op. cit.* (bilj. 2), str. 4. – 5.

3.2.1. Sukob prava na slobodu izražavanja i prava na privatnost

Temeljni je problem, kako i na koji način zadovoljavajuće (uravnoteženo i pravilno) razriješiti mogući sukob prava na slobodu izražavanja nasuprot prava na poštovanje i zaštitu privatnosti, dakle osobni i obiteljski život, prije svega pravo na život po vlastitom izboru i opredjeljenju. Radi se o šticećenim vrijednostima gotovo istog ranga pa se takav sukob pokušava razriješiti po načelu da korištenje jednog prava ili slobode ne smije ugroziti ili dokinuti neko drugo pravo ili sloboda, već da se svako od sukobljenih prava ili sloboda u određenoj mjeri ograničava kako bi opstalo i ono drugo pravo ili sloboda. Kriterij utvrđivanja granice slobode izražavanja nasuprot prava na poštovanje privatnosti je „opravdani interes javnosti“. To znači da u svakom konkretnom slučaju u kojem postoji opravdani interes javnosti da bude upoznata s osobnim ili obiteljskim životom pojedinca, sloboda izražavanja smatra se važnijom od prava na zaštitu privatnosti.

U razrješavanju mogućeg sukoba prava na slobodu izražavanja naspram pravu na dostojanstvo, ugled i čast, posebnost čini da se ne radi o izravno suprotstavljenim i međusobno isključivim vrijednostima. Treba poći od postavke da su dostojanstvo, ugled i čast normativni pojmovi koji su svojstveni svakom čovjeku kao čovjeku pa oni dobivaju svoj smisao i mogu se faktički ostvariti te potvrđivati samo i interakciji s drugim ljudima. Druga postavka jest da je sloboda izražavanja u demokratskom društvu temeljno jamstvo i pretpostavka zaštite i poštovanja i svih drugih ljudskih prava svakog građanina uključujući čast, ugled i dostojanstvo. Međutim, na interpersonalnoj razini nečije pravo na slobodu izražavanja ponekad može doći u sukob s pravom drugoga na poštovanje njegovog ugleda, časti i dostojanstva. U razrješavanju tog sukoba i uspostavljanju u svakom konkretnom slučaju pravičnog ekvilibrija među sklopljenim pravima valja biti krajnje oprezan jer svako neopravdano (nezakonito) ograničenje slobode izražavanja mišljenja izravno ugrožava ne samo nečije pravo na slobodu i izražavanja nego i zbiljsko dostojanstvo, ugled i čast svakog onog na koga se ta ograničenja ili kazne neosnovano primjenjuju.¹⁵

3.3. Zakon o medijima

Zakon o medijima temeljni je propis hrvatskog medijskog prava. On je zamijenio raniji Zakon o javnom priopćavanju. Materija Zakona o medijima uređena je sukladno europskom *acquis communautaireu* te preporukama i deklaracijama Vijeća Europe. Prema svojoj prirodi, Zakon o medijima je organski zakon jer se njime razrađuju Ustavom utvrđena ljudska prava i temeljne slobode. Njime su uređene pretpostavke za ostvarivanje načela slobode medija, prava novinara i drugih sudionika u javnom informiranju na slobodu izvješćivanja i dostupnost javnim informacijama, prava i obveze nakladnika, javnost vlasništva, ostvarivanje prava na ispravak i odgovor, način obavljanja distribucije tiska, način zaštite tržišnog natjecanja te prava i obveze drugih pravnih i fizičkih osoba koje djeluju na području javnog informiranja¹⁶. Odredbe Zakona o medijima primjenjuju se i tumače sukladno Europskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda¹⁷. Kako Europski sud za ljudska prava putem svoje judikature daje tumačenje samog sadržaja ljudskih prava koja su šticećena Konvencijom i da li su ona povrijeđena od strane javne vlasti, odredbe Zakona o medijima ne mogu biti tumačene klasičnom interpretativnom metodom, već tumačenje i primjena Zakona o medijima mora biti kompatibilna judikaturi Europskog suda za ljudska prava.¹⁸

¹⁵ *Ibid.*, str. 5.–6.

¹⁶ ZM (bilj. 7), čl. 1. st. 1.

¹⁷ *Ibid.*, čl. 1. st. 2.

¹⁸ OPATIĆ, *op. cit.* (bilj. 2), str. 7.

Uređujući opća načela, Zakon o medijima propisuje kako sloboda medija obuhvaća osobito: slobodu izražavanja mišljenja, neovisnost medija, slobodu prikupljanja, istraživanja, objavljivanja i raspačavanja informacija u cilju informiranja javnosti; pluralizam i raznovrsnost medija, slobodu protoka informacija i otvorenosti medija za različita mišljenja, uvjerenja i za raznolike sadržaje, dostupnost javnim informacijama, uvažavanje zaštite ljudske osobnosti, privatnosti i dostojanstva, slobodu osnivanja pravnih osoba za obavljanje djelatnosti javnoga informiranja, tiskanja i raspačavanja tiska i drugih medija iz zemlje i inozemstva, proizvodnju i objavljivanje radijskog i televizijskog programa, kao i drugih elektroničkih medija, autonomnost urednika, novinara i ostalih autora programskih sadržaja u skladu s pravilima struke (*lege artis*).¹⁹ Zabranjeno je prenošenjem programskih sadržaja u medijima poticati ili veličati nacionalnu, rasnu, vjersku, spolnu ili drugu neravnopravnost ili neravnopravnost na temelju spolne orijentacije, kao i ideološke i državne tvorevine nastale na takvim osnovama te poticati na nasilje i rat.²⁰ Republika Hrvatska potiče i štiti pluralizam i raznovrsnost medija.²¹

Što se zaštite privatnosti tiče, prema Zakonu o medijima svaka osoba ima pravo na zaštitu privatnosti, dostojanstva, ugleda i časti.²² Osoba koja obavlja javnu službu ili dužnost ima pravo na zaštitu privatnosti, osim u slučajevima koji su u vezi s javnom službom ili dužnosti koju osoba obavlja.²³ S druge strane, osoba koja svojim izjavama, ponašanjem i drugim djelima u vezi s njezinim osobnim ili obiteljskim životom sama privlači pozornost javnosti ne može zahtijevati istu razinu zaštite privatnosti kao drugi građani.²⁴ Međutim, nema povrede prava na zaštitu privatnosti ako u pogledu informacije prevladava opravdani javni interes nad zaštitom privatnosti u odnosu na djelatnost novinara ili na informaciju.²⁵

Mediji su dužni poštovati privatnost, dostojanstvo, ugled i čast građana, a osobito djece, mladeži i obitelji bez obzira na spol i spolno opredjeljenje. Zabranjuje se objavljivanje informacija kojima se otkriva identitet djeteta, ukoliko se time ugrožava dobrobit djeteta.²⁶ Isto tako, mediji su dužni poštovati pravo na zaštitu identiteta svjedoka i oštećenika kaznenih djela, i bez njihova znanja i pristanka ne smiju otkriti njihov identitet.²⁷ Vidimo kako Zakon o medijima na stanoviti način pravno deprivilegira osobe koje same privlače pozornost javnosti, a istodobno privilegirano štiti djecu, mladež i obitelj s posebnim naglaskom na zakonsku zaštitu djece.

3.4. Zakon o obveznim odnosima

Zakon o obveznim odnosima²⁸ (u daljnjem tekstu: ZOO) primjenjuje se tek supsidijarno i to u dijelu koji se odnosi na utvrđivanje odgovornosti na naknadu štete. Što se tiče izvanugovornog odnosa prouzročenja štete, ZOO propisuje da onaj tko drugome prouzroči štetu ju je dužan naknaditi ako ne dokaže da je šteta nastala bez njegove krivnje.²⁹ Ovdje primjećujemo da se u građanskom pravu (za razliku od kaznenog) krivnja presumira. Pre-

¹⁹ ZM (bilj. 7), čl. 3. st. 2.

²⁰ *Ibid.*, čl. 3. st. 4.

²¹ *Ibid.*, čl. 5. st. 1.

²² *Ibid.*, čl. 7. st. 1.

²³ *Ibid.*, čl. 7. st. 2.

²⁴ *Ibid.*, čl. 7. st. 3.

²⁵ *Ibid.*, čl. 8.

²⁶ *Ibid.*, čl. 16. st. 1.

²⁷ *Ibid.*, čl. 16. st. 2.

²⁸ Zakon o obveznim odnosima: NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15

²⁹ *Ibid.*, čl. 1045. st. 1.

sumira se obična nepažnja³⁰ (kao najlakši oblik krivnje), dok se krajnja nužda i namjera moraju dokazati.

3.5. Odnos Zakona o obveznim odnosima i Zakona o medijima

3.5.1. Normativni odnos

Kad je u pitanju odštetnopravna odgovornost za objavu medijskih informacija, nesumnjivo je da je Zakon o medijima u odnosu na ZOO specijalan zakon (*lex specialis*) pa u aplikaciji na konkretan slučaj njegove odredbe imaju pravni primat pred odredbama ZOO-a. Posljedično prethodno navedenom, posrijedi su konkurirajući propisi istog pravnog ranga, osim ako Zakonom o medijima nije određeno drugačije, a određeno je zakonskom odredbom koja propisuje da se na utvrđivanje odgovornosti za naknadu štete primjenjuju propisi o obveznim odnosima³¹. *Ergo*, kad je posrijedi utvrđivanje odgovornosti za štetu, odredbe ZOO-a nadopunjuju odredbe Zakona o medijima pa u pogledu tog pitanja nema konkurencije, ali ima kumulacije. Odnosno, *argumentum a contrario*, kad je u pitanju medijski prouzročena neimovinska šteta, oštećenik ne može posegnuti za oblicima reparacije reguliranim ZOO-om kao odredbama *lex generalisa*, pa tako ni od parničnog suda zahtijevati pravnu zaštitu u vidu nalaganja odgovornoj osobi da o njenom trošku pravomoćnu kondemnatornu presudu objavi u medijima u kojima je neimovinska šteta prouzročena. Konačno, s obzirom na datum stupanja na snagu, ZOO je u odnosu na Zakon o medijima *lex posterior*, no to, imajući u vidu specijalnost potonjeg (*lex specialis derogat legi generali*), ne dovodi do primjene načela *lex posterior derogat legi priori*.³²

3.5.2. Definicija štete

Zakon o medijima štetu definira kao umanjenje nečije imovine ili sprječavanje njezina povećanja (materijalna šteta) te nanošenje drugom fizičkog ili psihičkog bola ili straha (nematerijalna šteta)³³, ³⁴. S druge strane, ZOO ju definira kao umanjenje nečije imovine (obična šteta), sprječavanje njezina povećanja (izmakla korist) i povreda prava osobnosti (neimovinska šteta)³⁵.

Prema Zakonu o medijima, razvidno je da šteta prouzročena objavom sporne informacije može biti materijalna te se manifestirati kao obična (*damnum emergens*) i/ili izmakla dobit (*lucrum cessans*), i nematerijalna koja se manifestira u oštećenikovo psihičkoj sferi trpljenjem fizičkog i/ili psihičkog bola i/ili straha. Očito je da, *de lege ferenda*, prilikom noveliranja postojećeg ili donošenja potpuno novog zakona, definiciju štete Zakona o medijima treba pravno harmonizirati s definicijom štete u ZOO-u (a za to je, *nota bene*, bilo prilike³⁶), pri čemu valja naglasiti da je manje bitna terminološka promjena iz (ne)materijalne u (ne)imovinsku štetu s obzirom da je posrijedi pravna sinonimija, dok je mnogo važnije što ZOO neimovinsku štetu definira na posve drugačiji način, kao povredu prava osobnosti pa se u dokaznom postupku više ne mora utvrđivati je li objavom netočne infor-

³⁰ *Ibid.*, čl. 1045. st. 2.

³¹ ZM (bilj. 7), čl. 21. st. 3.

³² JELUŠIĆ, D., „Materijalnopravno shvaćanje Vrhovnog suda o publikaciji pravomoćne presude kao obliku naknade neimovinske štete u medijskopравnim parnicama“, Hrvatska pravna revija, vol. 16, br. 1., Zagreb, 2016., str. 15.

³³ ZM (bilj. 7), čl. 21. st. 2.

³⁴ Ovakva definicija štete normativno je stilizirana na identičan način na koji je šteta bila definirana u trenutku stupanja na snagu Zakona o medijima važećeg ZOO-a iz 1991.

³⁵ ZOO (bilj. 28), čl. 1046.

³⁶ Zakon o medijima bio je dvaput (2011., 2013.) noveliran od stupanja na snagu novog ZOO-a.

macije oštećenik trpio duševne boli ili strah, kao ni jesu li oni bili tolikog intenziteta i trajanja da opravdavaju odmjerenje pravične novčane naknade s tog štetnog osnova, već se dokazima mora utvrditi činjenica da su mu publiciranim informacijama povrijeđena prava osobnosti koja ZOO nabraja u čl. 19³⁷. Dakle, ZOO prihvaća objektivnu koncepciju neimovinske štete. Kod tog članka važno je uočiti normativnu stilizaciju zakonodavca stavljanjem sintagme „i drugo“ na njegov kraj, čime jasno ukazuje da prava osobnosti navedena u tom članku ZOO-a ne čine *numerus clausus* prava osobnosti, već da se radi o tzv. otvorenoj listi prava osobnosti.³⁸ Sudska praksa će pokazati koja će još prava osobnosti ući u navedeni članak kroz priznavanje povreda u konkretnim slučajevima.

3.5.3. Oblici popravljanja štete

Zakon o medijima normira da se nematerijalna šteta u pravilu naknađuje objavljivanjem ispravka informacije i isprikom nakladnika te isplatnom odgovarajuće nakladnika te isplatom naknade sukladno općim propisima obveznog prava, dok se materijalna odnosno imovinska šteta, također sukladno općim pravilima obveznog prava, naknađuje uspostavom prijašnjeg stanja (restitucijom), a ako ista nije u potpunosti moguća, doplatom u novcu³⁹, odnosno ako uspostava prijašnjeg stanja nije moguća ili ako oštećenik to zahtijeva, a okolnosti danog slučaja ne opravdavaju uspostavu prijašnjeg slučaja ne opravdavaju uspostavu prijašnjeg stanja, isplatom odgovarajućeg iznosa novca oštećeniku na ime naknade štete⁴⁰. Iz navedenog je neupitno da je zakonodavčeva intencija bila da se sporovi radi naknade neimovinske štete ovakve vrste primarno rješavaju vansudskim putem pružanjem nenovčane satisfakcije oštećeniku u formi objave ispravka sporne informacije, odnosno isprike kada ispravak nije moguć ili u formi odgovora na objavljenu informaciju. No, gotovo se svi sporovi nastali objavom spornih informacija rješavaju u parnici te se oštećeniku isplaćuje stanovita pravična novčana naknada, dakle pruža mu se novčana satisfakcija osnovom pretrpljene neimovinske štete. Pri odlučivanju o visini pravične novčane naknade parnični sud aplicira odredbe ZOO-a, koji normira da će isti u slučaju povrede prava osobnosti, ako nađe da to težina povrede i okolnosti slučaja opravdavaju, oštećeniku/tužitelju dosuditi pravičnu novčanu naknadu neovisno od naknade imovinske štete, a i kad nje nema⁴¹, da je pri odlučivanju o visini naknade dužan voditi računa o jačini i trajanju povredom izazvanih fizičkih boli, duševnih boli i straha, cilju kojemu služi ta naknada, ali i o tome da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive sa njezinom naravi i društvenom svrhom⁴², kao i da će i za povredu ugleda i drugih prava osobnosti pravne osobe, ako procijeni da to težina povrede i okolnosti slučaja opravdavaju, istoj također odmjereni pravičnu novčanu naknadu nezavisno od naknade imovinske štete, a i kad nje nema⁴³.

Glavna je razlika između oblika popravljanja štete po ova dva zakona u tome što je Zakon o medijima kao *lex specialis* fokusiran na sanaciju štete nastale publikacijom medijskih informacija, a ZOO na naknadu na bilo koji način prouzročene štete. Ovdje također primjećujemo i jednu pogrešku čl. 1099. ZOO-a koji regulira pravo nenovčane satisfakcije na trošak štetnika ne uzimajući u obzir činjenicu da štetnik ne mora biti ujedno i odgovorna

³⁷ Npr. pravo na život, tjelesno i duševno zdravlje, ugled, čast, dostojanstvo, ime, privatnost osobnog i obiteljskog života, slobodu i dr.

³⁸ JELUŠIĆ, D., „Naknada štete radi objave spornih informacija publiciranih u medijima“, Hrvatska pravna revija, vol. 8, br. 11., Zagreb, 2008., str. 47.

³⁹ ZOO (bilj. 28), čl. 1085. st. 1., 2.

⁴⁰ *Ibid.*, čl. 1085. st. 3., 4.

⁴¹ *Ibid.*, čl. 1100. st. 1.

⁴² *Ibid.*, čl. 1100. st. 2.

⁴³ *Ibid.*, čl. 1100. st. 3.

osoba. Tako je uglavnom štetnik autor informacije, novinar, a odgovorna osoba je nakladnik medija.

Određba čl. 1100. ZOO-a ne sadrži dva vrlo važna kriterija koja su pravno esencijalna za odluku o visini pravične novčane naknade u parnicama ovakve vrste, a to su čitavnost/gledanost/slušanost medija u trenutku objave informacije i nastojanje nakladnika da prouzročenju štetu promptno i na Zakonaom reguliran način sanira ili djelomično sanira nenovčanim oblicima popravljajući neimovinske štete. U svjetlu činjenice da su u Republici Hrvatskoj elektronički mediji, primjerice televizija, a pogotovo online portali, kudikamo gledaniji, odnosno čitaniji no što su tiskani mediji čitani odnosno radijske stanice slušane. Također, u praksi se mediji vrlo često potpuno ogлуše na podnijet im zahtjev za objavu ispravka odnosno isprike demonstrirajući time posvemašnji neprofesionalizam, neodgovornost te ignoriranje Zakona. *De lege ferenda*, takvo nakladnikovo postupanje, uz težinu povrede prava osobnosti i čitavnost/gledanost/slušanost medija u trenutku objave informacije koja je u direktnom kauzalitetu sa stupanjem povrede prava osobnosti, trebale bi biti esencijalne kvalifikatorne okolnosti koje parnični sud mora imati u vidu pri odlučivanju o visini naknade i da bi kao takve, nužno morale biti normirane Zakonom o medijima kao *lex specialis*.⁴⁴

4. Pasivna legitimacija i deliktna odgovornost nakladnika i novinara

Prema Kodeksu časti hrvatskih novinara, pravo je i dužnost novinara zauzimati se za slobodan protok informacija. Novinar je obavezan iznositi točnu, potpuni i provjerenu informaciju. Osnovno pravno novinara je slobodno izražavanje o svim činjenicama od javnog interesa, kao i pravo pristupa svim informacijama i o tome obavještavati javnost. Međutim, novinar je obavezan poštivati svačije pravo na privatni i obiteljski život, dom, zdravlje te dostojanstvo i integritet svake osobe.

Ideje i zakonske regulacije pravnog statusa novinara variraju između dviju krajnosti: prva bi se sastojala u tome da je to isključivo pitanje tržišta (i da sve treba prepustiti ugovoru o radu), druga zagovara ekskluzivni status novinara izjednačen npr. s pravima parlamentarnih zastupnika. Prva opcija, u osnovi potpuno liberalistička, danas se više gotovo i ne čuje. Ideja o ekskluzivitetu statusa novinara želi osigurati novinarima maksimalnu slobodu i zaštitu (maksimalnu neodgovornost). Razumno rješenje mora se tražiti između navedenih dviju krajnosti.⁴⁵

Zakon o medijima u čl. 27. novinaru jamči pravo izražavanja stajališta o svim događajima, pojavama, osobama, predmetima i djelatnostima. Novinaru se ne može otkazati ugovor o radu, umanjiti plaća ili izmijeniti položaj u uredništvu, odnosno umanjiti ili obustaviti od isplate ugovorena naknada ili njezin dio zbog iznošenja stajališta.

Iako smjer potrage za štetnikom, koji je Zakonom o medijima jasno i nedvosmisleno trasiran na nakladnika medija (iznimno i glavni urednik medija), postojeća praksa tu je potragu ipak uspjela kompromitirati. Naime, domaća pravna praksa dovela je do toga da osim tužbe upravljene prema nakladniku, oštećenik tužbu može podnijeti i izravno protiv autora informacije, dakle protiv novinara. Dio pravnih teoretičara podržava takvu praksu, pritom navodeći da takva tužba ima osnovu u ZOO-u. No, neki teoretičari drže da za štetu nedvojbeno odgovara nakladnik, ali odgovornost nakladnika nije izvorna, već predstavlja vid odgovornosti za drugoga (točnije, odgovornost poslodavca za zaposlenike⁴⁶). Posljedica takve prakse je da oštećenik kao tužitelj može izabrati po slobodnoj volji zakon i pravnu

⁴⁴ JELUŠIĆ, *op. cit.* (bilj. 38), str. 53. – 54.

⁴⁵ *Ibid.*, str. 13.

⁴⁶ ZOO (bilj. 28), čl. 1061.

osnovu prema kojima će se prosuđivati njihov zahtjev za naknadu štete prouzročene objavom informacije u mediju, a time bira i osobu tuženika. Tome valja pridodati i praksu prema kojoj se mogu kumulirati zahtjevi za nenovčanu naknadu štete sa zahtjevom za isplatu pravične novčane naknade. Dakle, moguće je zahtijevati isplatu novčane naknade, iako je prije toga nakladnik objavio ispravak ili ispriku, jer to ne eliminira u potpunosti štetu, uz obrazloženje da jednom objavljena netočna, pogrešna ili lažna informacija djeluje i nakon ispravka. Međutim, takvu praksu treba izložiti kritici jer se jedna te ista prouzročena šteta više puta reparira, a novčanoj naknadi kao vrsti reparacije daje apsolutni prioritet.⁴⁷

Primjećuje se da instaliranje mogućnosti samostalne građanskopravne odgovornosti novinara čini svojevrsnu reakciju na dio novinara i nakladnika medija koji svojim djelovanjem, u želji stvaranja što većeg profita vlasnicima medija, ali i u funkciji promicanja političkih, moralnih i inih interesa utjecajnih skupina raznih provenijencija, „proizvode“ i zatim objavljuju informacije koje beskrupulozno vrijeđaju, kleveću, narušavaju privatnost, difamiraju te čine posvemašnju štetu zaštićenim ljudskim vrijednostima, a sve pod krinkom navodne slobode izražavanja. Treba istaknuti kako velika većina odluka Europskog suda za ljudska prava, u kojima je ustanovljena povreda čl. 10. Konvencije, provocirana slučajevima u kojima su novinari potpali pod udar kaznenog zakonodavstva, tako da Europski sud pretežito smatra povredom konvencijskog prava na slobodu izražavanja kad se novinara pozove na kaznenopravnu odgovornost, a ne kad novinar potpadne pod izravavan udar građanskopravne odgovornosti za štetu.⁴⁸

Takvom praksom trećoj osobi kao oštećeniku nije nimalo poboljšan položaj u ostvarivanju naknade štete, jer je medijski nakladnik ekonomski daleko moćniji subjekt od novinara, već čini se da oštećeniku omogućuje da svoje pravo pretvori u osobnu odmazdu⁴⁹. Naravno, novinari ne bi trebali biti oslobođeni bilo kakve odgovornosti za svoj profesionalni rad, ali bi sferu njihove osobne odgovornosti trebalo dislocirati s građanskopravne na primarno etičku odgovornost uz istodobno snažno jačanje uloge tzv. samoregulacijskih akata, u što podrazumijevamo pravila novinarske struke i etike, statute medija⁵⁰, druge akte kojima se utvrđuju strukovna i druga pravila ponašanja ili uređuju odnosi u medijskoj djelatnosti, a koje samostalno utvrđuju nakladnici, novinari i njihove udruge.⁵¹

Dakle, postoji mogućnost građanskopravne odgovornosti novinara zbog štete nastale objavom informacije u mediju, ali samo u ograničenom broju slučajeva, kad su štćene vrijednosti u tolikoj mjeri povrijeđene, da je takva povreda izazvala kaznenopravnu sankciju pa onda zasluuuje i imovinskopravnu sankciju. Moguća štet prouzročena objavom informacije, a ne kreiranjem te informacije, dakle u odnosu na novinara kao kreatora, nedostaje nuuan element uzročnosti kao pretpostavke odgovornosti za štetu, kao veze između štetne radnje kao uzroka i nastale štete kao posljedice. Uzrok štete nije kreiranje informacije, nego djelatnost njezinog objavljivanja u mediju, koju obavlja nakladnik medija. Od novinara nije moguće zatraaiti da popravi prouzročenu štetu objavom ispravka ili isprike, jer je takva vrsta reparacije nastale štete u isključivoj domeni nakladnika, odnosno glavnog urednika pa se od novinara osobno može zatraaiti samo isplata (pravične) novčane naknade. Dakle, nema mogućnosti da novinar štetu nadoknadi na drugi način osim isplatom novca, iako je zakonom i ispravak i isprika legitiman način reparacije nastale štete objavom informacije.

⁴⁷ OPATIĆ, *op. cit.* (bilj. 2), str. 12.

⁴⁸ *Ibid.*, str. 11. – 13.

⁴⁹ ZOO u čl. 1100. st. 2. zabranjuje da se dosuđivanjem naknade pogoduje težnjama nespojivim s prirodom i svrhom naknade, a što odmazda sigurno jest.

⁵⁰ Zakon o medijima u čl. 26. st. 1. propisuje da se odnosi između nakladnika, glavnog urednika i novinara te njihova međusobna prava i obveze utvrđuju statutom medija.

⁵¹ OPATIĆ, *op. cit.* (bilj. 2), str. 3.

5. Zahtjev za objavom ispravka/isprike kao procesna smetnja

Da bi oštećenik koji smatra da mu je informacijom publiciranom u mediju prouzročena neimovinska šteta mogao steći pravo na ustajanje s tužbom radi naknade štete on se prethodno nakladniku mora obratiti sa zahtjevom za objavu ispravka sporne informacije odnosno isprike u slučajevima kada ispravak nije moguć⁵². Navedeni zahtjev podnosi se glavnom uredniku medija u objektivnom prekluzivnom roku od 30 dana, računajući od dana objave informacije⁵³ te mora biti obrazložen⁵⁴. Pod pojmom ispravak podrazumijeva se ispravljanje pogrešnih tvrdnji ili netočnih navoda u objavljenoj informaciji te iznošenje činjenica i okolnosti kojima povrijeđeni pobija ili s namjerom pobijanja bitno dopinjuje navode u objavljenom tekstu⁵⁵, a ako je osoba na koju se odnosi informacija umrla, pravo na objavljivanje ispravka imaju njezina djeca, posvojenici, braćni drug, roditelji, posvojitelji, braća i sestre ili pravna osoba ako se informacija odnosi na djelatnost pokojnika u vezi s tom pravnom osobom⁵⁶. Ukoliko oštećenik zahtjev ne podnese ili ga ne podnese u propisanom prekluzivnom roku, a pred sudom ipak inicira parnični postupak radi naknade štete, sud je tužbu dužan odbaciti rješenjem, iako u praksi sudovi tužbu i tužbeni zahtjev često odbijaju presudom kao neosnovane⁵⁷.

6. Rok za ustajanje s tužbom za naknadu štete

U slučajevima kad oštećenik ispunji prethodno navedenu procesnu pretpostavku, odnosno eliminira tu procesnu smetnju, a nakladnik ne objavi zahtjev ili oštećenik smatra da mu objavom istog nije u cijelosti sanirao prouzročenu štetu, on pred nadležnim sudom može u roku od tri mjeseca od dana saznanja za objavu informacije kojom je šteta prouzročena ustati s tužbom radi naknade štete⁵⁸. Vidimo da je posrijedi subjektivni te prekluzivni, a ne zastarni rok, što znači da ne njega sud mora paziti *ex officio*. Ukoliko oštećenik tužbu ne podnese pravovremeno, sud je tužbu dužan rješenjem odbaciti kao nepravovremenu⁵⁹. Komparacijom navedenih odredaba Zakona o medijima s odredbama njime derogiranog Zakona o javnom priopćavanju, primjećujemo da je rok za podnošenje tužbe skraćen sa šest mjeseci na tri mjeseca te da je u ZJP-u taj rok bio objektivni. *De lege ferenda*, valjalo bi promisliti o ponovnom uvođenju objektivnog roka za ustajanje s tužbom radi naknade neimovinske štete početak tijeka kojeg bi se računao od dana objave informacije, uz zadržavanje tromjesečnog roka za podnošenje tužbe. Razlog sadašnjeg računanja roka je nejasan i, mnogo važnije, u praksi može dovesti do nepotrebnog parničnog sporenja na okolnost dana tužiteljevog saznanja za publiciranje informacije, a s tim u vezi početka tijeka i završetka roka za ustajanje s tužbom i (ne)pravovremenosti tužbe, što može sasvim nepotrebno oduljiti raspravljanje pa je slijedom toga u koliziji s načelom procesne ekonomije.⁶⁰

⁵² ZM (bilj. 7), čl. 22. st. 2.

⁵³ *Ibid.*, čl. 40. st. 2.

⁵⁴ *Ibid.*, čl. 40. st. 3.

⁵⁵ *Ibid.*, čl. 40. st. 4.

⁵⁶ *Ibid.*, čl. 40. st. 7.

⁵⁷ JELUŠIĆ, *op. cit.* (bilj. 38), str. 48.

⁵⁸ ZM (bilj. 7), čl. 23.

⁵⁹ Zakon o parničnom postupku: NN 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14, čl. 282. st. 1.

⁶⁰ JELUŠIĆ, *op. cit.* (bilj. 38), str. 49.

7. Teret dokazivanja u parnici

Postojanje pretpostavki odgovornosti za štetu dokazuje tužitelj, dok postojanje pretpostavki za oslobođenje od odgovornosti za štetu dokazuje tuženik⁶¹. Slijedom toga, s obzirom da se na utvrđivanje nakladnikove (ne)odgovornosti primjenjuju opća pravila obveznog prava, jasno je da isti odgovara po načelu kulpoznosti, i to načelu presumirane krivnje, s tim da se krivnja presumira u stupnju obične nepažnje, a na tužitelju je teret dokazivanja postojanja inih pretpostavaka deliktne odgovornosti *in concreto*. S druge strane, teret dokazivanja postojanja ekskulpcijskih razloga leži na nakladniku u procesnom svojstvu tuženika.⁶²

8. Ekskulpcijski razlozi na strani nakladnika

Neupitno je da nakladnik ima svojstvo odgovorne osobe te da je u slučaju iniciranja parnice radi naknade štete upravo i samo on pasivno legitimiran. Međutim, Zakon o medijima normira i slučajeve u kojima se nakladnik može ekskulpirati od deliktne odgovornosti čak i ako je publikacijom informacije oštećeniku prčinio štetu ili tzv. ekskulpcijske razloge.

Tako nakladnik ne odgovara za štetu ako je informacija kojom je šteta učinjena:

- vjerno izvješće s rasprave na sjednici tijela zakonodavne, izvršne ili sudbene vlasti, te tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ili na javnom skupu ili je prenesena iz akta tijela zakonodavne, izvršne ili sudbene vlasti ili tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, a njezin smisao nije promijenjen uredničkom obradom,
- objavljena unutar autoriziranog intervjua,
- utemeljena na točnim činjenicama ili na činjenicama za koje je autor imao osnovani razlog povjerovati da su točne i poduzeo je sve potrebne mjere za provjeru njihove točnosti, a postojalo je opravdano zanimanje javnosti za objavu te informacije i ako je postupano u dobroj vjeri,
- fotografija oštećenika snimljena na javnome mjestu ili je fotografija oštećenika snimljena uz njegovo znanje i pristanak radi objavljivanja, a oštećenik nije zabranio objavljivanje, odnosno ograničio pravo autora fotografije na iskorištavanje djela,
- točna, a iz okolnosti slučaja proizlazi da je novinar u dobroj vjeri zaključio da se oštećenik slaže s njezinim objavljivanjem,
- proizašla iz vrijednosnih sudova autora čije je objavljivanje bilo u javnom interesu i ako je ta informacija dana u dobroj vjeri.⁶³

Međutim, ni u slučaju postojanja jednog ili više ekskulpcijskih razloga nakladnik se ne može ekskulpirati ako se publicirane informacije odnose na osobne podatke tajnost kojih je propisana zakonom, na informacije o maloljetnim osobama te informacije prikupljene na nezakonit način⁶⁴.

Konačno, valja pripomenuti da se nakladnik ne može ekskulpirati od deliktne odgovornosti spram oštećenika isticanjem prigovora da su sporne informacije prethodno već publicirali drugi mediji, što je svojom praksom potvrdio i Vrhovni sud⁶⁵: „Nezakonito postupanje jednog nakladnika ne može imati za posljedicu da isto takvo nezakonito postupanje

⁶¹ ZM (bilj. 7), čl. 21. st. 6.

⁶² JELUŠIĆ, *op. cit.* (bilj. 38), str. 49.

⁶³ ZM (bilj. 7), čl. 21. st. 4.

⁶⁴ *Ibid.*, čl. 21. st. 5.

⁶⁵ VSRH Rev 634/2007-2

drugog nakladnika postane dopušteno. Temeljem činjenice da je jedno javno glasilo ili više njih povrijedilo privatnost, dostojanstvo, ugled i čast određene osobe ne može se izvoditi zaključak da onda to mogu bez ikakve odgovornosti činiti i sva druga javna glasila. Protupravno ponašanje jedne osobe ne isključuje protupravnost radnji druge osobe.“

9. Oblici popravljjanja štete

9.1. Pravo na ispravak objavljene informacije

Institut objavljivanja ispravka informacije jedan je od načina popravljjanja nematerijalne štete prouzročene objavom informacije u medijima. S tim u vezi, zakonodavac je u odredbi čl. 22. Zakona o medijima propisao da se nematerijalna šteta u pravilu naknađuje objavljivanjem ispravka informacije i isprikom nakladnika te isplatom naknade sukladno općim propisima obveznog prava. Dakle, šteta uzrokovana objavljenom informacijom naknađuje se ponajprije na isti način na koji je i uzrokovana – obavješćavanjem publike istoga medija da informacija nije točna. Svatko ima pravo od glavnog urednika zahtijevati da bez naknade objavi ispravak objavljene informacije kojom su bila povrijeđena njegova prava ili interesi, a pravo na ispravak imaju i pravne osobe i druge organizacije i tijela, ako su informacijom bila povrijeđena njihova prava i interesi⁶⁶. Svrha ispravka je ispravljanje netočne i nepotpune informacije⁶⁷. Objavljivanje isprike odnosi se na uvredljive navode jer se ispravljati mogu samo netočni navodi, ali ne i uvredljivi⁶⁸. Ne može se zahtijevati ispravak ako je medij do dana podnošenja zahtjeva za ispravak već sam objavio ispravak iste informacije⁶⁹.

Što se tiče oblika ispravka, Zakon o medijima u članku 41. propisuje da se ispravak mora objaviti bez promjena i dopuna na istom ili istovrijednom mjestu programskog prostora i na isti ili istovrijedan način na koji je bila objavljena informacija na koju se ispravak odnosi. On ne smije biti nerazmjerno dulji od informacije, odnosno od dijela informacije na koji se odnosi, a može se objaviti u izmijenjenom obliku samo ako na to pristane podnositelj zahtjeva. Ispravak se mora objaviti na način da je iz naslova vidljivo da se radi o ispravku. Ispravak se bez suglasnosti podnositelja zahtjeva ne smije objaviti među reagiranjima ili pismima čitatelja, odnosno gledatelja ili slušatelja. Nadalje, u programima radija i televizije ispravak se daje u pisanom obliku te se objavljuje čitanjem u istom programu i terminu u kojem je objavljena informacija na koju se ispravak odnosi ili u istoj vrsti programa istovjetne gledanosti. U elektroničkim publikacijama ispravak i informacija na koju se odnosi označit će se i povezati linkom. Konačno, u istom izdanju, odnosno programskom sadržaju medija ne može se zajedno s ispravkom objaviti komentar tog ispravka ili odgovor na ispravak⁷⁰.

Međutim, unatoč izričitoj odredbi Zakona, u praksi se ispravak, koji se odnosi na informaciju objavljenu na naslovnici ili na prvim stranicama tiska, često objavljuje na zadnjim stranicama i to često pri dnu stranice. Također, ispravak se često krati i mijenja.⁷¹

Zakon o medijima propisuje i pravo svake osobe imenovane u medijima povodom kaznene prijave, istražnog zahtjeva, pokretanja istražnog ili kaznenog postupka, da u roku od tri mjeseca od donošenja odluke o odbacivanju kaznene prijave ili odbijanju istražnog

⁶⁶ ZM (bilj. 7), čl. 40. st. 1.

⁶⁷ *Ibid.*, čl. 40. st. 1.

⁶⁸ SKOKO, BAJŠ, *op. cit.* (bilj. 3), str. 107.

⁶⁹ ZM (bilj. 7), čl. 40. st. 6.

⁷⁰ *Ibid.*, čl. 42. st. 3.

⁷¹ SKOKO, BAJŠ, *op. cit.* (bilj. 3), str. 108. – 109.

zahtjeva, odnosno pravomoćnog rješenja o obustavi postupka ili pravomoćne oslobađajuće presude, može zahtijevati od nakladnika objavljivanje informacije o tome.⁷²

Obveznik objavljivanja ispravka je glavni urednik, izuzev ako se traženi ispravak ne odnosi na informaciju na koju se poziva zainteresirana osoba, u traženom ispravku nisu navedene činjenice niti okolnosti u vezi s navodima o informaciji, objava ispravka bila bi u suprotnosti sa zakonom i dobrim običajima, zahtjev za objavu ispravka nije potpisao podnositelj zahtjeva, odnosno ovlaštena osoba državnog tijela ili pravne osobe, traženi ispravak je nerazmjerno duži od informacije u kojoj su navodi radi kojih se ispravak traži, odnosno od dijela informacije na koji se neposredno odnosi, osim ako se ispravak odnosi na klevetničke ili uvredljive navode, objavljivanje ispravaka bi prouzročilo odgovornost nakladnika za štetu, ispravak je napisan na jeziku koji nije istovjetan jeziku na kojem je objavljena osporavana informacija, zahtjev za ispravak informacije podnesen je nakon protoka roka, radi se o znanstvenoj ili umjetničkoj kritici, izuzev ispravaka netočnih podataka ili uvredljivih navoda, druga ovlaštena osoba je na istu informaciju ranije podnijela ispravak istoga sadržaja te aji he zahtjev za objavu ispravka istoga sadržaja kao i zahtjev za ispravak povodom kojega se vodi spor pred sudom zbog odbijanja ili neodgovarajućeg načina objave ispravka.⁷³

Objava ispravka može se zahtijevati i kada je informacija bila objavljena putem medija koji je u međuvremenu prestao djelovati. U tom slučaju, podnositelj zahtjeva može od ondašnjeg nakladnika, odnosno od njegovog pravnog sljednika zahtijevati da na svoj trošak osigura objavu ispravka u određenom drugom mediju koji je po opsegu i kvaliteti prenošenja sadržaja programa usporediv s prvim.⁷⁴

Konačno, ako glavni urednik ne objavi ispravak u roku i na način određen Zakonom, podnositelj zahtjeva na ispravak ima pravo podnijeti tužbu protiv glavnog urednika pred nadležnim općinskim sudom. Tužba se može podnijeti najkasnije u roku od 30 dana od isteka roka za objavu ispravka.⁷⁵

9.2. Pravo na odgovor na objavljenu informaciju

Zainteresirana fizička ili pravna osoba ima pravo podnijeti zahtjev glavnom uredniku da besplatno objavi njegov odgovor na objavljenu informaciju, u kojoj je spomenuto njezino ime, odnosno naziv ili je na neki drugi način s njom u izravnoj vezi. Pod odgovorom podrazumijevamo tekst ili poruku istovjetne prirode i duljine kao i objavljena informacija. U odgovoru se navodima pogodnim za dokazivanje poriču u biti ili bitno nadopunjuju sporni navodi o činjenicama i podacima u objavljenoj informaciji.⁷⁶

Odgovor se mora objaviti bez izmjena ili dopuna izuzev pravopisnih ispravaka. Glavni urednik ima pravo od autora prije objave zatražiti skraćivanje odgovora. On može odbiti objavu sadržajno jednakih odgovora nakon što je već jednom isti objavio. Također, može odbiti objavu odgovora i u slučaju ako se u odgovoru navode očigledno netočni podaci ili tvrdnje i drugi navodi koji su nedvojbeno nepodobni za dokazivanje. Konačno, ako su prema mišljenju glavnog urednika samo neki podaci ili tvrdnje netočni ili nepodobni za dokazivanje, glavni urednik ne smije odbiti objavu bez prethodnog poziva podnositelju zahtjeva za odgovor da te podatke i tvrdnje izuzme iz odgovora.⁷⁷

⁷² ZM (bilj. 7), čl. 55. st. 1.

⁷³ *Ibid.*, čl. 42. st. 4.

⁷⁴ *Ibid.*, čl. 45.

⁷⁵ *Ibid.*, čl. 46.

⁷⁶ *Ibid.*, čl. 56.

⁷⁷ *Ibid.*, čl. 57.

9.3. Tužba radi objave ispravka i odgovora na informaciju

„Ispravak informacije“ i „odgovor na informaciju“ nisu identični pojmovi. Ispravak se temelji na dokazu istine; odgovor na tome da se čuje i verzija zainteresiranog subjekta. Odgovor je po svome sadržaju neutralan, može biti i istinit i neistinit. Ispravak mora biti istinit. Odgovor slijedi logiku „da se čuje i druga strana“, ispravak onu „da se čuje istina“.⁷⁸

I za ispravak i za odgovor na informaciju traže se neke zajedničke pretpostavke: brza sudska zaštita, ispravak i odgovor moraju se objaviti na istom mjestu i s istim grafičkim oznakama gdje je objavljena i leziona informacija, moraju se objaviti bez dodatnog komentara redakcije, to treba biti postupak protiv nakladnika, a ne protiv urednika i javni medij je ispravak informacije odnosno odgovor na informaciju, načelno, dužan objaviti.⁷⁹

Sudski sporovi o objavi ispravka rješavaju se po hitnom postupku; prvo ročište glavne rasprave mora se održati u roku od 8 dana od dana zaprimanja tužbe. Tuženik je dužan odgovoriti na tužbu najkasnije na glavnoj raspravi.⁸⁰ Rasprava je ograničena na raspravljanje i dokazivanje činjenica u pogledu tuženikove dužnosti objave ispravka, a dopušteno mu je, kao razlog neobjavljivanja ispravka, dokazivati točnost činjenica iz objavljene informacije, osim ako je spornom informacijom povrijeđeno pravo na privatnost ili ako se sporna informacija poziva na činjenice obuhvaćene amnestijom, sudskom rehabilitacijom ili revizijom presude.⁸¹ Pokretanjem kaznenog postupka radi djela počinjenog objavom informacije na koju se odnosi ispravak, ne prekida se postupak za objavu ispravka.⁸² Ako se nakon što je podnesena tužba za objavu ispravka promijeni glavni urednik medija, tužitelj može do kraja glavne rasprave preinačiti tužbeni zahtjev i umjesto prvobitnog tuženika tužiti novoga glavnog urednika, a za takvu promjenu tužbenog zahtjeva nije potrebna suglasnost prvobitnog tuženika niti novoga glavnog urednika.⁸³

Sud je dužan donijeti presudu odmah po zaključenju glavne rasprave. Ako sud usvoji tužbeni zahtjev, nalaže presudom tuženiku da je dužan objaviti ispravak, a glavni urednik je dužan u objavi ispravka navesti da se radi o objavi na temelju presude i citirati izreku presude.⁸⁴ Protiv presude prvostupanjskog suda stranke mogu u roku od tri dana od primitka presude podnijeti žalbu nadležnom županijskom sudu⁸⁵. Županijski sud je dužan odlučiti o žalbi u roku od tri dana od dana primitka žalbe, a protiv presude je dopuštena revizija.⁸⁶ Ako se nakon pravomoćnosti presude kojom se nalaže objava ispravka promijeni glavni urednik medija, presudom utvrđena dužnost objavljivanja ispravka prelazi na novog glavnog urednika.⁸⁷

No, zakonom propisanu dinamiku odvijanja postupka, hrvatsko pravosuđe teško prati te se zbog toga posve gubi smisao Zakona i osnovna namjera zakonodavca da se u što kraćem roku popravi šteta nastala objavom određene informacije u medijima.⁸⁸

⁷⁸ RADOLOVIĆ, *op. cit.* (bilj. 1), str. 36.

⁷⁹ *Ibid.*, str. 37.

⁸⁰ ZM (bilj. 7), čl. 47.

⁸¹ *Ibid.*, čl. 48.

⁸² *Ibid.*, čl. 49.

⁸³ *Ibid.*, čl. 50.

⁸⁴ *Ibid.*, čl. 51.

⁸⁵ Prvostupanjski postupak se vodi pred nadležnim općinskim sudom (vidi *supra*)

⁸⁶ ZM (bilj. 7), čl. 52.

⁸⁷ *Ibid.*, čl. 54.

⁸⁸ SKOKO, BAJS, *op. cit.* (bilj. 3), str. 110.

Ovdje je važno napomenuti kako se u postupku sudske zaštite u pogledu ostvarivanja prava na odgovor na odgovarajući način primjenjuju prethodno navedene odredbe Zakona o medijima koje se odnose na postupak ostvarivanja prava na ispravak.⁸⁹

9.4. Tužba radi naknade štete

Kao što je već prethodno spomenuto, tužba za naknadu štete može se podnijeti u roku od tri mjeseca od dana saznanja za objavu informacije kojom je šteta prouzročena.⁹⁰

Ovaj oblik popravljjanja štete mogu se kumulirati s pravom oštećenika na pravednu novčanu naknadu. U pravilu, to će biti kod teških povreda časti i ugleda ili ako bi to proizlazilo iz posebnih okolnosti slučaja. Takva dosuđena naknada ne predstavlja novčani ekvivalent jer duševne boli nemaju prometnu vrijednost, nego je riječ o nastojanju da si oštećenik dosuđenim novčanim iznosom pribavi druga dobra i ugodnosti koje mu pomažu uspostavljanju štetnom radnjom poremećene psihičke i fizičke ravnoteže. Zakon o medijima nije propisao kriterije za određivanje visine naknade.⁹¹

Sudska praksa pokazuje kako oštećenici-tužitelji postavljaju neprimjereno visoke tužbene zahtjeve za naknadu neimovinske štete prouzročene objavom informacije u medijima. Razlog uglavnom visokim tužbenim zahtjevima za naknadu neimovinske štete treba tražiti u motivima oštećenika-tužitelja da kazne nakladnika, ali i ignoriranju medija da neimovinske štete popravljjanju ponajprije putem ispravka, odnosno isprike, osobi kojoj je objavljenom informacijom prouzročena šteta.⁹²

9.5. Tužba radi propuštanja i tužba radi prestanka povrede prava osobnosti

ZOO svakome daje pravo zahtijevati od suda ili drugog nadležnog tijela da naredi prestanak radnje kojom se povređuje pravo njegove osobnosti i uklanjanje njome izazvanih posljedica.⁹³ Tako su odredbom 1048. ZOO-a obuhvaćene obje tužbe za zaštitu prava osobnosti, tužba na propuštanje radnje i tužba na otklanjanje posljedica radnje kojom se vrijeđa pravo osobnosti (Unterlassungs-und Beseitigungsklage). U praksi će se obje spojiti u jednu tužbu.⁹⁴

Tužba radi propuštanja polazi od prava i dokaza toga prava, odnosno od dokaza njegova kršenja od strane medija. Medij u tom sporu ima pravo na iznošenje svih petitornih prigovora. Tužba također mora počiti od dokaza o postojanju opasnosti od kršenja prava osobnosti. Traži se dokaz opasnosti kršenja subjektivnog prava osobnosti tužitelja. Tamo gdje se isti cilj može postići i na druge načine, nema mjesta prihvatanju tužbe radi propuštanja. Tužba radi propuštanja ima svoje realno opravdanje kod težih oblika povrede prava na privatnost. Tužba mora dokazati konkretan oblik kršenja prava, pa onda i presuda mora biti konkretna (da se zabranjuje objava točno određene informacije). *In rerum naturam* i prema pravilima procesnog prava, tužba također treba jasno sadržavati opis informacije u odnosu na koju se traži zabrana objavljivanja.⁹⁵

⁸⁹ ZM (bilj. 7), čl. 58.

⁹⁰ *Ibid.*, čl. 23.

⁹¹ SKOKO, BAJŠ, *op. cit.* (bilj. 3), str. 112. – 113.

⁹² *Ibid.*, str. 113. – 114.

⁹³ ZOO (bilj. 28), čl. 1048.

⁹⁴ KLARIĆ, P; VEDRIŠ, M, *Građansko pravo*, Zagreb, 2014., str. 643.

⁹⁵ RADOLOVIĆ, *op. cit.* (bilj. 1), str. 31.

9.6. Kondicijska tužba

Mediji ponekad ostvaruju nemalu dobit objavom informacija kojima se vrijeđa nečije pravo osobnosti. Stjecanje dobiti je, uostalom, i njihov legitiman cilj, ali ne temeljem informacija kojima se vrijeđa nečije pravo osobnosti. Pravno je načelo da se povreda prava ne smije isplatiti onome tko je takvu štetu izvršio. On ne smije zadržati korist koju je ostvario povredom tuđih prava. Nalazimo se na području izvanugovorne obveze stjecanja bez osnove. Međutim, tu primjećujemo jedan značajan nedostatak koji inače mora postojati u konstrukciji pravnog odnosa stjecanja bez osnove: iz imovine oštećenog subjekta nije ništa „izašlo“, on ništa nije izgubio. Ako je ipak izgubio – tužit će na naknadu štete.⁹⁶

Ovdje možemo spomenuti „pravo na učešće u dobiti“. Po njemu oštećenik ima pravo na cjelokupnu ostvarenu dobit. Jedino se od te ukupne dobiti oduzima doprinos medija. Od tako utvrđene neto dobiti, povrijeđenome pripada onoliko koliko je u njenom ostvarenju učestvovalo njegovo osobno pravo, tj. onoliko koliko bi dobit bila manja bez uporabe tog dobra.⁹⁷

Obujam stečenog bez osnove nije u medijskom pravu lako utvrditi. Nije teško utvrditi dobit medija, ali je jako teško reći koje je u tome udio konkretne informacije kojom je povrijeđeno nečije pravo osobnosti. Upućivati na načelo slobodne ocjene dokaza dosta je riskantno. Riječ je, naravno, isključivo o zahtjevu protiv nakladnika. On je taj koji je nešto stekao bez osnove.⁹⁸

10. Pravne osobe – kakav je njihov položaj?

Osobna neimovinska dobra pravne osobe su sva ona koja pripadaju i fizičkoj osobi, osim onih vezanih za biološku bit fizičke osobe, prije svega su to: ugled i dobar glas, čast, ime odnosno tvrtka, poslovna tajna, sloboda privređivanja.⁹⁹ Sudeći prema dostupnoj kazuistici domaće sudske prakse poseban problem u ovim slučajevima predstavlja određivanje iznosa (visine) naknade neimovinske štete. Kad je u pitanje doveden dobar glas pravne osobe, odluka o iznosu pravične novčane naknade ovisit će od utjecaja povrede na uobičajeno i predvidivo poslovanje ili djelatnost oštećenika, odnosno posljedice na njegov tržišni položaj. Međutim, kriteriji za određivanje iznosa (visine) naknade neimovinske štete teže su odrediti kad se radi o pravnoj osobi javnog prava, dakle one koje ostvaruju javne interese i ciljeve.¹⁰⁰

Za pravne osobe koje obavljaju poslovnu ili neku drugu djelatnost izrazito je važno pitanje dobrog glasa. Dobar glas je predodžba koja je u javnosti stvorena o djelatnosti pravne osobe. Ako djelovanjem štetnika takav glas postane upitan, to je povreda prava osobnosti, a tim i neimovinska šteta. Nedostatak praktičnih iskustava hrvatskih sudova u odlučivanjima o zahtjevima za popravljivanje neimovinske štete imaju za posljedicu djelovanje medija bez straha od odgovornosti i izvaj državnih institucija i institucija građanskog društva. Poseban problem je pitanje kriterija po kojima će se odrediti iznos pravične novčane naknade u slučajevima kada pravna osoba zahtijeva pravičnu novčanu naknadu zbog jedne ili više povreda prava osobnosti. Prema čl. 1100. ZOO-a, jedini kriterij su težina povrede i okolnosti slučaja. Sud tada mora primijeniti čl. 223. Zakona o parničnom postupku koji određuje da ako se utvrdi da stranci pripada pravo na naknadu štete, na

⁹⁶ *Ibid.*, str. 34.

⁹⁷ *Ibid.*, str. 34.

⁹⁸ *Ibid.*, str. 34. – 35.

⁹⁹ ZOO (bilj. 28), čl. 19.

¹⁰⁰ PICHLER, D., „Problematika opsega naknade neimovinske štete zbog povrede poslovnog ugleda pravne osobe javnog prava“, Zbornik radova veleučilišta u Šibeniku, Šibenik, 2015., str. 7. – 8.

novčanu svotu ili na zamjenjive stvari, ali se visina svote odnosno količina stvari ne može utvrditi ili bi se mogla utvrditi samo s nerazmjernim teškoćama, sud će o tome odlučiti prema slobodnoj cjeni. Ovakvo pravno uređenje može imati za posljedicu pravnu nesigurnost i nejednakost svih pred zaknom.¹⁰¹

Zbog spomenutih teškoća u dokazivanju opsega neimovinske štete, praktično rješenje, *de lege ferenda*, moglo bi biti uvođenje fikcije istinitosti navoda koji predstavljaju povredu prava osobnosti poslovnog ugleda pri utvrđivanju opsega neimovinske štete. Ako bi zbog faktičnih raspolaganja, što ih je poduzeo štetnik, došlo do povrede prava osobnosti na poslovni ugled, štetnik će odgovarati za štetu koja bi za oštećenoga nastala da su objavljeni navodi bili istiniti. Tako bi se npr. u slučaju kada se utvrdi da je tuženik, neistinitim navodima objavljenim u određenoj publikaciji ili medijima, povrijedio poslovni ugled određene pravne osobe, moglo odrediti vještačenje kojim bi se kvantificirala težina povrede prava osobnosti koja bi za tu pravnu osobu nastupila da su objavljeni navodi bili istiniti. Konkretno, vještačenjem bi se utvrdile posljedice povrede na subjektivne okolnosti oštećenika. Sudovi prilikom određivanja iznosta naknade neimovinske štete moraju voditi računa i o činjenici koliko je saznanje o povredi prava osobnosti bilo dostupno javnosti i koliko je to moglo utjecati na uobičajeno ili predvidivo poslovanje ili djelatnost oštećenika. Jasno je da ova procjena ne može biti utemeljena na slobodnoj ocjeni suda, već mora biti izraz egzaktnih pokazatelja koji za osnovu imaju zaključke iz nalaza i mišljenja vještaka izvedene prema pravilima struke. U pogledu pravne sigurnosti, vještačenje daje orijentire koji upućuju na težinu povrede prava osobnosti koja je počinjena. Načelno, ukoliko postoji metodologija kojom se može, na znanstveno verificirani način, utvrditi kriterije visine neimovinske štete u svakom pojedinom slučaju, sud ne bi trebao precjenjivati svoju stručnost i u dvojbi se treba obratiti vještacima određenog profila. Izvođenje vještačenja ima naročito tu prednost pred slobodnom ocjenom suda, što se nalaz i mišljenje vještaka podvrgavaju diskusiji i kritici na glavnoj raspravi na kojoj sudjeluju stranke.¹⁰²

11. Kaznenopravni prikaz

Kaznena odgovornost medija bila je prvi oblik pravne odgovornosti medija, ali ona prva i završava kao povijesno nadiđena, a to je rezultat nastojanja za širenjem slobode medija. U povijesti, bližoj i daljnjoj, kaznene su se sankcije (kazne zatvora) nerijetko koristile kao sredstvo zastrašivanja i ušutkivanja medija. Iskustva također pokazuju svu besmislenost sankcija kaznenog prava: sudovi su u pravilu izricali kazne bliže minimumu nego maksimumu zapriječene kazne, društveni pritisak na kazneno nekažnjavanje novinara vrlo je velik, a amnestije i pomilovanja državnih poglavari vrlo često koriste i time umanjuju autoritet sudbene vlasti tamo gdje se ona ipak odluči za detentivne kazne.¹⁰³

U kaznenom pravu krivnja se dokazuje, a presumpcija nedužnosti ustavna je kategorija¹⁰⁴. S druge strane, znamo da se u građanskom pravu krivnja presumira¹⁰⁵.

Kazneni zakon¹⁰⁶ u čl. 149. normira kazneno djelo klevete: tko pred drugim za nekoga iznese ili pronese neistinitu činjeničnu tvrdnju koja može škoditi njegovoj časti i ugledu, znajući da je neistinita, kaznit će se novčanom kaznom do tristo šezdeset dnevnih iznosa. Kleveta je uvijek činjenična tvrdnja, i to tvrdnja koja je dana u vidu istinitosti, a nije istinita.

¹⁰¹ *Ibid.*, str. 13.

¹⁰² *Ibid.*, str. 17. – 18.

¹⁰³ RADLOVIĆ, *op. cit.* (bilj. 1), str. 25. – 26.

¹⁰⁴ URH (bilj. 10), čl. 28.

¹⁰⁵ ZOO (bilj. 28), čl. 1045. st. 1.

¹⁰⁶ Kazneni zakon: NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15

Ona mora izgledati realno, tako da je moguće povjerovati u njezino postojanje i da se to može dokazati. Klevetnička tvrdnja mora biti takva da može škoditi časti i ugledu. Tvrdnja u izjavi mora biti lažna, nepostojeća. Isto tako, kleveta mora biti ozbiljnoga značenja.¹⁰⁷

Uvreda bismo mogli označiti kao negativan vrijednosni sud o drugoj osobi kojim se izražava njezino omalovažavanje ili nepoštivanje dostojanstva. Uvreda je kazneno djelo supsidijarne naravi. To znači da će ono biti ostvareno kad nema elemenata nekog drugog kaznenog djela protiv časti i ugleda^{108, 109}.

Kao kvalificirani oblik kaznenih djela protiv časti i ugleda propisano je počinjenje takvih djela putem tiska, radija, televizije, računalnog sustava ili mreže, na javnom skupu ili na drugi način zbog čega je ono postalo pristupačno većem broju osoba. Ukoliko je okrivljenik proglašen krivim za takav oblik, on je o svom trošku dužan na oštećenikov zahtjev objaviti presudu u cjelosti ili djelomično¹¹⁰.

Kazneni postupak za kaznena djela protiv časti i ugleda pokreće se privatnom tužbom¹¹¹, a kao jedina kazna propisana je novčana kazna.

Međutim, Kazneni zakon u čl. 148. dopušta isključenje protupravnosti za kaznena djela uvrede i teškog sramoćenja u slučaju da je ono počinjeno, između ostalih, u slučaju obavljanja novinarskog posla, a to je učinjeno u javnom interesu ili zbog drugih opravdanih razloga.

12. Sudska praksa

Predmet¹¹² se vodio pred Općinskim sudom u Novoj Gradiški 2014. godine. Tužitelji su Josip Vuković i Mirko Golovrški, a tuženici Jerko Zovak i Udruga za promicanje lokalne uprave i samouprave te Đurđa Aleksić i Radio Psunj.

Tužitelji su tužili tuženike radi popravljanja štete, navodeći u tužbi da su početkom prosinca 2012. na internetskim portalima SBplus.hr i Radio Nova Gradiška objavljeni članci kojima se opetovano i uporno vrijeđalo dostojanstvo, čast i ugled tužiteljima. Zatraženo je uklanjanje istih s medijskih prostora, kao i objava isprike. Isto tako pokrenut je i kazneni postupak^{113, 114} zbog kaznenih djela uvrede i klevete.

Prvo tuženik Jerko Zovak kao urednik web portala SBplus u kolumni Manjinaš objavio je članak pod nazivom „DNO DNA, Gradonačelnik djeci laže u oči ih gledajući“, u kojem tužitelje naziva „prepotentni poluinteligenti“, „političke štetočine“, „lažovi i krivotvoritelji“, zatim da su upravo oni lokalnu jedinicu doveli u „čemer“, da su tužitelji učinili „sve svinjarije koje se mogu učiniti“, čime je tužitelje uvrijedio te ih oklevetao nazivajući ih krivotvoriteljima, sve putem medija, učinivši uvrede i klevete dostupnima neograničenom broju osoba, čime je povrijedio prava osobnosti tužitelja.

Četvrto tužena Đurđa Aleksić, urednica web portala radioNG, objavila je i prenijela članak „DNO DNA, Gradonačelnik djeci laže u oči ih gledajući“, svjesno pristajući time na taj način sadržaj, uvredljive i klevetničke navode iz članka učiniti dostupnim većem broju osoba, a pridružujući se prvookrivljeniku u namjeri vrijeđanja i klevetanja, čime je tužitelje uvrijedila i oklevetala.

¹⁰⁷ SKOKO, BAJŠ, *op. cit.* (bilj. 3), str. 101.

¹⁰⁸ Glava XV. Kaznenog zakona

¹⁰⁹ SKOKO, BAJŠ, *op. cit.* (bilj. 3), str. 101. – 102.

¹¹⁰ KZ (bilj. 106), čl. 151. st. 1.

¹¹¹ *Ibid.*, čl. 150. st. 1.

¹¹² Predmet 7 P-127/13-24

¹¹³ Okrivljenici su oslobođeni od optužbe.

¹¹⁴ Kazneni postupak se vodio po Kaznenom zakonu iz 1997.

Tuženici nisu uklonili predmetni članak iz medijskog prostora unatoč činjenici što su tužitelji putem punomoćnika pisanim putem zatražili da se predmetni članci uklone iz medijskog prostora. Naprotiv, četvrto tužena je stavila i objavila putem treće tužene pravne osobe NG Radio N. Gradiška, a koji je prenio i portal index.hr kao i prvo i drugo tuženi SBplus članak: Otvoreno pismo predsjedniku SDP Hrvatske Zoranu Milanoviću u kojem navodi: „Dakako, imperativnom zahtjevu Golovrškog i Vukovića ne namjeravamo udovoljiti, ... Nitko i ništa nas u tome neće spriječiti“.

Tužitelji navode kako su zbog ovih natpisa proživljavali neugodnosti, kako na poslu, tako i u obitelji te su prolazili kroz teško razdoblje pa i danas¹¹⁵ osjećaju psihičku napetost vezano za objavljene sadržaje.

Punomoćnici tuženika u cijelosti se protive tužbi i tužbenom zahtjevu te se prvenstveno pozivaju na odredbu čl. 21. Zakona o medijima, da za štetu koja biva prouzročena drugom, informacijom objavljenoj u mediju, odgovara nakladnik, a u slučaju da je informacija autorizirana te ako pojedini dijelovi sadrže očevidne uvrede i klevete, autorizacija ne isključuje solidarnu odgovornost nakladnika i glavnog urednika, ukoliko nisu postupali u dobroj vjeri. Također navode kako su tužitelji javne osobe koje obavljaju odgovorne društvene i političke funkcije i koji kao takvi su izloženi kritičkom ocjenjivanju javnosti te imaju i odgovornost prema javnosti za svoje postupke. Zaključuju da čin kojim se vrijeđa nečije osobno pravo nije protupravan ako se njime ostvaruje vrijedniji interes od onoga da se u danoj situaciji poštuje tuđe osobno pravo, a način na koji se taj interes ostvaruje dopušten je i primjeren okolnostima.

Nakon održane i zaključene rasprave, sud je presudio da su tuženici dužni solidarno, s naslova naknade nematerijalne štete isplatiti prvo tužitelju Mirku Golovrškom iznos od 30.000,00 kn sa zakonskom zateznom kamatom te drugo tužitelju Josipu Vukoviću isplatiti iznos od 30.000,00 kn sa zakonskom zateznom kamatom. Nadalje, tuženici su dužni po pravomoćnosti presude objaviti ispriku tužiteljima te su dužni objaviti presudu u cijelosti i bez komentara na portalima Udruge za promicanje lokalne uprave i samouprave i na Radio Psunj web portal. Konačno, tuženici sudužni tužiteljima naknaditi troškove postupka zajedno sa zakonskom zateznom kamatom. Sa viškom tužbe i tužbenog zahtjeva koji glasi: „Tuženici su dužni po pravomoćnosti presude objaviti ispriku tužiteljima na portalu index.hr i Jutarnjem listu o svom trošku.“ tužitelji se odbijaju jer ničim nije dokazano od strane tužitelja da su tuženici objavu spornog teksta proslijedili na te portale.

Ovako neistinitim navodima, tuženici su tužiteljima objektivno prouzročili štetu koja se sastoji u povredi prava osobnosti zbog povrede dostojanstva, ugleda i časti, kako je to navedeno u čl. 19. st. 2. ZOO-a. Opisani članci su se negativno odrazili na zdravstveno stanje tužitelja u smislu uznemirenosti, nesanice. Nije nužno da su tužitelji tražili liječničku pomoć jer se radi o specifičnim vidovima štete koji se očituju u neugodnostima kojima su tužitelji bili izloženi u svakodnevnom životu i radu te osjećaju povrijeđenosti i neugode koje je uzrokovalo samo čitanje članka i reakcija okoline na taj članak. Na uvredu može reagirati svatko na drugačiji način pa ne traženje medicinske pomoći ne znači da tužitelji uslijed povrede časti i ugleda nisu trpjeli duševne boli i povredu prava osobnosti. Analizirajući sve provedene dokaze, kako u njihovoj ukupnosti, tako i svaki zasebno, nedvojbeno proizlazi kako su prvo i četvrto tuženici, kao glavni urednici portala navedenih kao drugo i treće tuženici, neosnovano i tendenciozno upotrebljavali izraze, kojima su prema mišljenju suda, neuobičajeni u pisanim i elektronskim medijima.

¹¹⁵ U vrijeme trajanja postupka.

13. Zaključak

Ivica Crnić, bivši predsjednik Vrhovnog suda Republike Hrvatske rekao je: „Devetnaesto i dvadeseto stoljeće ljudski je rod potrošio na borbu da se medijima osigura sloboda izvješćivanja. Čini se da će 21. stoljeće potrošiti na borbu s medijima, da se tako stečenom slobodom koriste odgovorno.“¹¹⁶

Širenje medijskih sloboda u Hrvatskoj ne prati i dovoljna razina odgovornosti za javno objavljenu riječ pa dolazi do profesionalne i etičke krize medijskog izvještavanja, odnosno zlouporabe medijskih sloboda i svojevrsnoga medijskog nasilja, čije su žrtve pojedinci ili pravni subjekti. Samoregulacija medijskog struke trenutačno nije dostatna u podizanju profesionalnih standarda i zaštiti oštećenih pa su primorani zaštitu potražiti u okviru hrvatskoga pravosuđa. No, hrvatsko pravosuđe još uvijek ne odgovara primjereno na izazove i potrebe koje nameće brzi razvoj medija te učestalo objavljivanje neistina i manipuliranje činjenicama u hrvatskim medijima, a u svrhu zaštite privatnosti, časti i ugleda oštećenih. U prilog tome govore mnogobrojni nerazriješeni slučajevi, sporost procesa te nedorečena zakonska rješenja.¹¹⁷

Poštivanje instituta „ispravka informacije“ od strane medija umnogome bi smanjilo broj sudskih postupaka, no činjenica jest da ga hrvatski mediji uglavnom ignoriraju. U tom smislu osobita je obveza strukovnih udruga i nakladnika da pridonose poštivanju etičkih kodeksa, zakona i profesionalnih standarda te stvaranju društvene odgovornosti medija, što bi svakako pridonijelo jačanju kvalitete medija, ali i smanjenju broja sudskih postupaka. Ipak, zaštita u okviru pravosudnog sustava i ubuduće će biti nedvojbeno važan čimbenik u zaštiti povrijeđenih prava i interesa, kako građana tako i pravnih subjekata te svojevrsni „nametnuti“ korektiv njihova djelovanja. Kako bi se u okviru hrvatskog pravosuđa mogla pronaći još primjerenija zaštita od zlouporabe medijskih sloboda i medijskog nasilja, potrebno je donošenje kvalitetnih zakonskih rješenja te učinkovitije funkcioniranje pravosudnog sustava.¹¹⁸

U Hrvatskoj se ukazuje na potrebu specijalizacije i edukacije sudaca, sudskih savjetnika, sudskih vještaka, ali i zaposlenika u medijima, odnosno, svih sudionika medijskog prostora ali i potencijalnih sudionika sudskih postupaka, formiranjem novih ili unutar postojećih poslijediplomskih studija, s uključenim multidisciplinarnim pristupom iz područja prava, ekonomije, politologije, medijskih sloboda i zaštite prava fizičkih i pravnih osoba.¹¹⁹

Zaključno, s pravom se možemo zapitati: Ako su mediji „čuvari“ demokracije, tko čuva „čuvare“ (*Qui custodes ipso custodes?*). Odgovor bi trebao biti – građani, posredstvom pravne regulative.¹²⁰

¹¹⁶ SKOKO, BAJS, *op. cit.* (bilj. 3), str. 93.

¹¹⁷ *Ibid.*, str. 114.

¹¹⁸ *Ibid.*, str. 115.

¹¹⁹ PICHLER, *op. cit.* (bilj. 100), str. 20.

¹²⁰ SKOKO, BAJS, *op. cit.* (bilj. 3), str. 99.

Non-material damage caused by the information published in the media

Summary

Liability for damage is one of the fundamental institutes of civil law, and liability for damages caused by the information published in the media is one of its most modern forms. The expansion of media freedoms is not accompanied by a sufficient level of responsibility for publicly published word and because of that, personal rights of legal entities are violated. Self-regulation of media profession currently isn't sufficient for raising professional standards and protection of injured parties so they are forced to seek protection within Croatian judiciary. This is supported by numerous unresolved cases, the slowness of the process and incomplete legal solutions. Other than the introductory remarks and terminological breakdown, this paper contains interpretation of applicable law (domestic and international), analysis of individual assumptions of liability for damage and forms of repairing the damage as well as display of artificial persons' position, criminal law display and example of case law.

Key words: liability for damage, non-material damage, media law, personal rights, journalism